

Vastaanottaja
Hämeenlinnan kaupunki

Asiakirjatyyppi
Liito-oravaselvitys

Päivämäärä
25.7.2016

HÄMEENLINNA, RATASNIITTY LIITO-ORAVASELVITYS

HÄMEENLINNA, RATASNIITTY LIITO-ORAVASELVITYS

Tarkastus **26.07.2016**
Päivämäärä **25.7.2016**
Laatija **Hannu Sillanpää**
Tarkastaja **Kaisa Mustajärvi**
Hyväksyjä **Hämeenlinnan kaupunki**
Kuvaus **Hämeenlinnan Ratasniityn liito-oravaselvitys**

Viite 1510026546

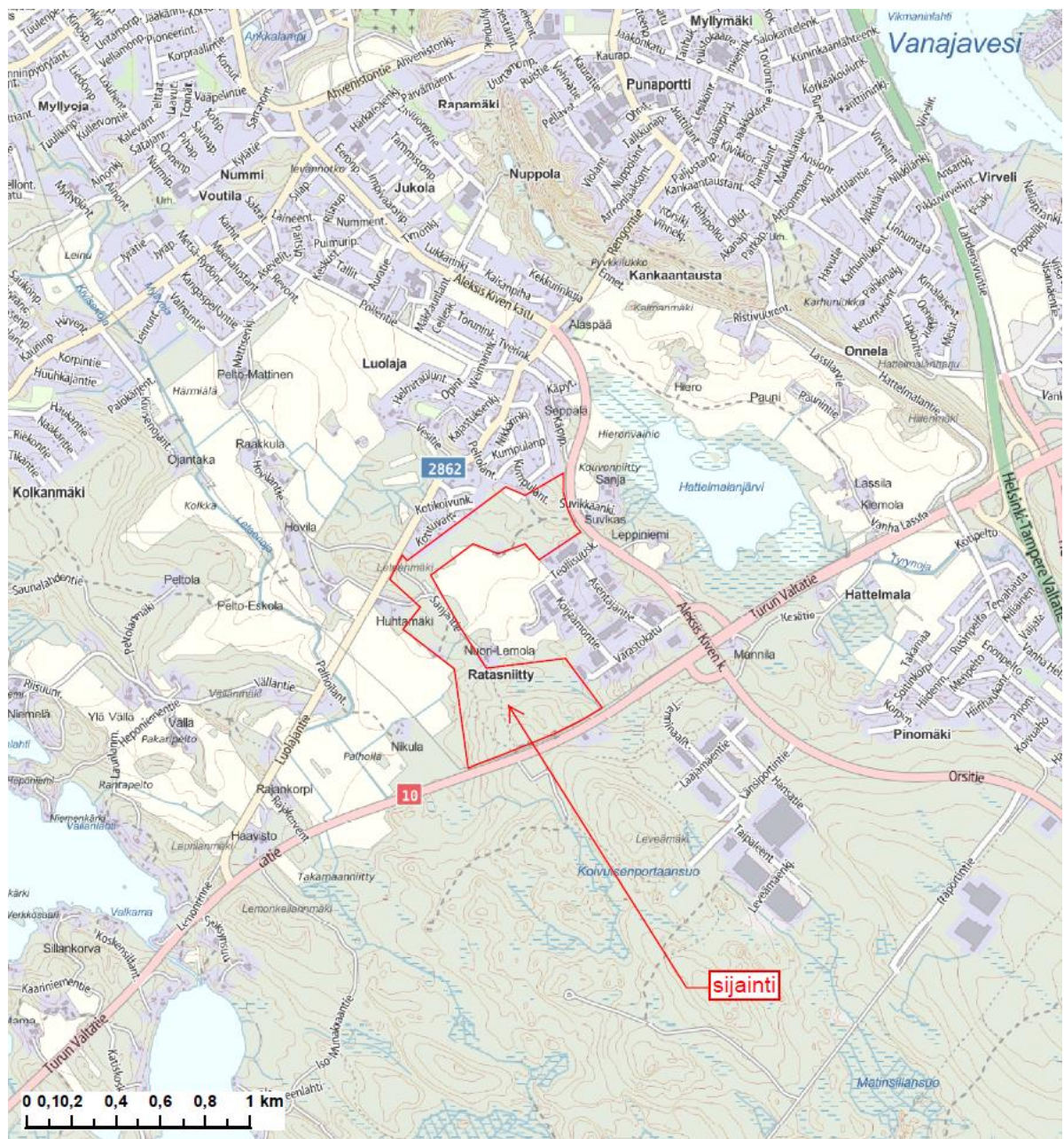
SISÄLTÖ

1.	Johdanto	1
2.	Liito-oravan ekologia ja uhanalaisuus	2
2.1	Uhanalaisuus	2
2.2	Elinympäristöstä	2
3.	Inventointimenetelmä	3
4.	Lähtötiedot	3
4.1	Selvitysalueen yleiskuvaus ja raja	3
4.2	Aikaisemmat selvitykset ja havainnot	4
5.	Vuoden 2016 Liito-oravainventoinnin tulokset	5
5.1	Liito-oravalle soveltuvat biotoopit	5
5.2	Papanahavainnot ja lisääntymis- ja levähdyspaikat	8
5.3	Lähimmät tiedossa olevat liito-oravan havaintopaikat	8
5.4	Liito-oravien kulkureitit	8
5.5	Ratasniityn ja Hattelmalanjärven välinen merkitys liito-oraville	9
6.	Suosituks	10
7.	Lähteet	12

1. JOHDANTO

Työn tarkoituksena oli selvittää liito-oravan esiintymistä Hämeenlinnan Ratasniityn alueella, joka on alueen osayleiskaavassa merkitty MY-merkinnällä alueella aiemmin tehtyjen liito-oravahavaintojen perusteella. Selvityksen tarkoitus on tarkistaa liito-oravaesiintymän nykytila ja muodostaa tulosten perusteella näkemys, pitäisikö alueen kaavamerkintä olla MY vai M.

Työn tilaajana on Hämeenlinnan kaupunki yhteyshenkilönä Johanna Närhi. Liito-oravakartoituksen maastotyön ja raportoinnin toteutti insinööri AMK Hannu Sillanpää (Ramboll Finland Oy) ja selvityksen projektipäällikkönä toimi FT ekologi Kaisa Mustajärvi (Ramboll Finland Oy). Selvityskohteen sijainti on esitetty kuvassa 1.

Kuva 1. Liito-oravaselvityskohteen sijainti

2. LIITO-ORAVAN EKOLOGIA JA UHANALAISUUS

Liito-orava (*Pteromys volans*, NT) on taigalaji, joka elää Suomessa esiintymisalueensa länsireunalla. Vuoden 2006 selvityksen mukaan (Hanski ym. 2006) liito-oravan nykyinen kanta Suomessa oli n. 143 000 naarasta ja levinneisyyden painopiste on eteläisessä osassa maata. Tärkein syy liito-oravan vähenemiseen on sopivien varttuneiden kuusisekametsien hakkuut ja liito-oravalle sopivan metsäpinta-alan väheneminen.

2.1 Uhanalaisuus

Suomen eliölajiston viimeisimmässä uhanalaisuustarkastelussa (Liukko ym. 2015) liito-orava on luokiteltu silmälläpidettäväksi lajiksi (NT); liito-oravan kohdalla luokitus perustuu kannan taantumiseen. Laji on luontodirektiivin liitteissä II ja IV (a) mainittu laji¹. Luonnonsuojelulain 49§:ssä todetaan lisäksi, että luontodirektiivin liitteessä IV (a) tarkoitettuihin eläinlajeihin kuuluvien yksilöiden lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on kielletty². Maa- ja metsätalousministeriön vuonna 2004 antaman ohjeen mukaan, liito-oravan lisääntymis- ja levähdyspaikka käsittää pesäpuut ja paikalla olevat muut sen edellä mainittuihin tarkoituksiin käyttämät puut sekä niiden välittömässä läheisyydessä olevat suoja- ja ravintoa tarjoavat puut.

2.2 Elinympäristöstä

Liito-orava suosii varttuneita kuusivaltaisia sekametsiä, mutta tulee toimeen nuoremmissakin metsissä, joissa on riittävästi lehtipuita ravintokohteiksi ja kolopuita pesäpaikoiksi. Luontaisessa elinympäristössä kasvaa järeitä haapoja sekä kuusia, leppää ja koivua. Tyypillinen liito-oravan asuttaman metsän puusto on vaihtelevan ikäistä ja puusto muodostaa useita latvuserroksia. Liito-oravan reviirit ovat usein kallioiden juurilla, pienvesien varsilla ja rinteissä. Vanhojen sekametsien puuttuessa liito-orava suosii peltojen reunametsiä, vesistöjen rantametsiä ja pihametsiä. Liito-oravan pääravintopuu on haapa ja leppä, mutta myös koivu ja raita kelpaavat ravinnoksi. Liito-orava pesii mielellään tikan tekemässä haavankolossa, oravan tekemässä kuusen risupesässä tai pöntössä. Liito-orava käyttää keskimäärin 3-8 pesäpaikkaa. Aikuisen liito-oravanaaraan elinpiiri on yleensä kooltaan 4-10 hehtaaria, koiraan keskimäärin 60 hehtaaria. Yhden uroksen elinpiirissä voi olla useita naaraiden elinpiirejä. Reviirillä on usein 1-3 ydinaluetta, jotka saattavat olla 100–200 metrin päässä toisistaan; näillä ydinalueilla liito-oravat ruokailevat ja pääasiassa oleskelevatkin. Ydinalueet ovat usein haapa- ja leppävaltaisia reheviä lehtolaikkuja, joilla on sekä ravinto- että kolopuita ja myös sopivaa suojapuustoa näiden välillä. Liito-oravan ydinalueet ovat kokonaisuudessaan luonnonsuojelulain tarkoittamia lisääntymis- ja levähdyspaikkoja.

Liito-orava liittää ihopoimunsa varassa puusta toiseen ja pystyy liitämään n. 20–30 metriä leveiden aukkojen yli, riippuen puuston korkeudesta. Yli 40 metriä leveät aukeat alkavat muodostaa esteitä liito-oravan liikkumiselle. Maassa laji on kömpelö.

Liito-oravan elinmahdollisuuksien turvaamisessa on tärkeää pesäpaikkojen ja ravintopuiden säilyttämisen lisäksi huomioida lajille soveltuvat elinympäristöt sekä kulkureitit niin, että ne muodostavat yhtenäisen verkoston. Populaation eri yksilöiden elinpiirit eivät saa joutua eristyksiin ja poikasille tulee taata reitit uusille elinpiireille.

¹ Liite II: yhteisön tärkeinä pitämät eläin- ja kasvilajit, joiden suojelemiseksi on osoittava erityisten suojelutoimien alueita (Natura 2000-verkosto) ja Liite IV: yhteisön tärkeinä pitämät eläin- ja kasvilajit, jotka edellyttävät tiukkaa suojelua; lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen kiellettyä.

3. INVENTOINTIMENETELMÄ

Liito-oravan esiintymistä alueella kartoitettiin etsimällä lajin ruokailu- ja pesimäpaikoiksi sopivien puiden ja puuryhmien alta liito-oravan papanoita. Erityisen tarkasti tarkistettiin kolopuiden ja metsikön suurempien kuusten sekä isojen haapojen tyvet.

Papanoita kertyy yleensä eniten talven aikana käytettyjen kolopuiden alle. Liito-oravan käyttämän kolopuun alla ei kuitenkaan ole aina havaittavissa jätöksiä, ja pesäpaikan lisäksi papanoita voi löytyä myös ruokailupaikkojen alta. Mahdollisiksi liito-oravien elinympäristöiksi tulkitut alueet jaettiin tässä selvityksessä kahteen luokkaan, jotka olivat soveltuva ja hyvin soveltuva.

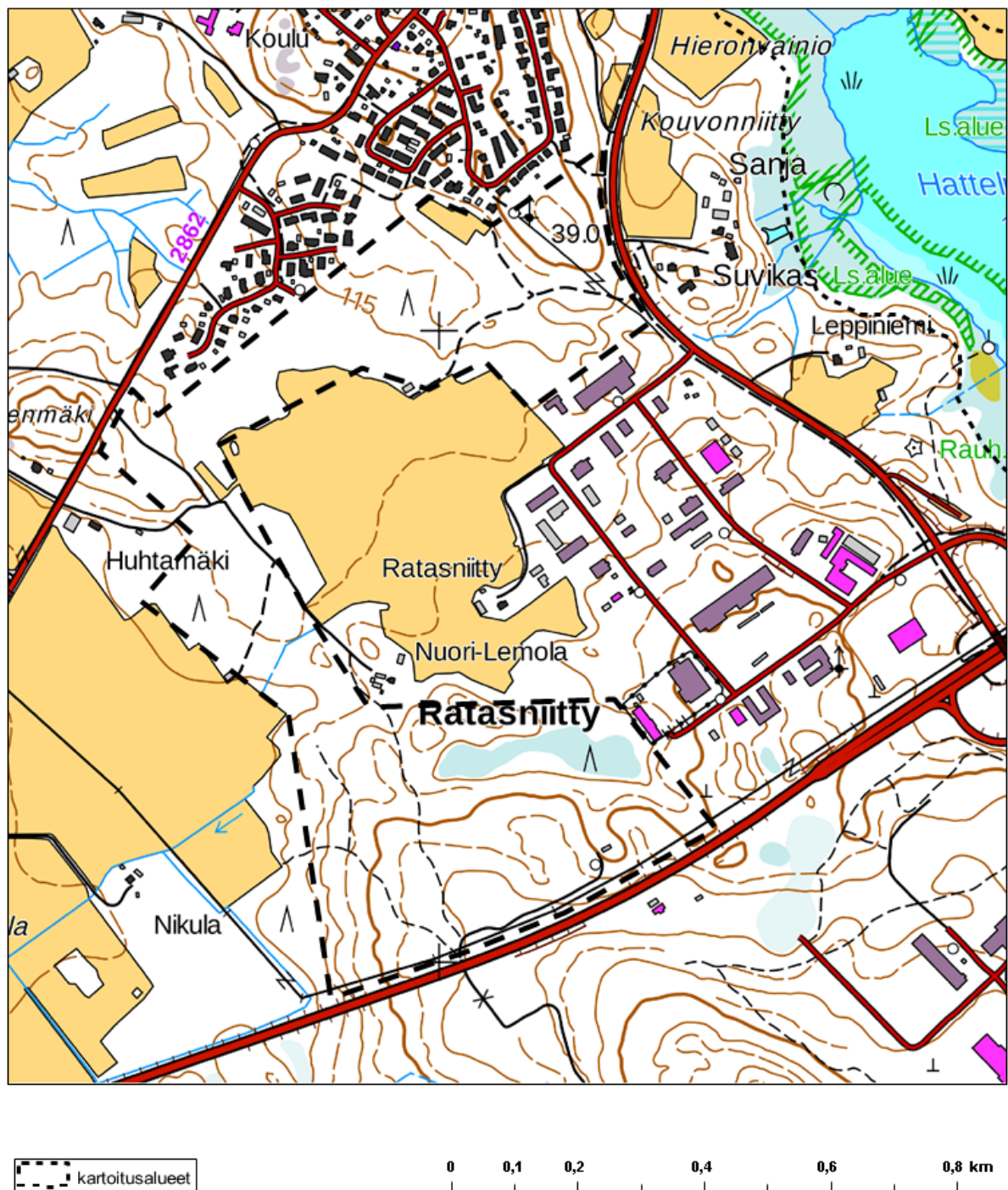
Maastokäynti suunnittelualueelle tehtiin 18.4.2016. Havainnot tallennettiin GPS-paikantimella.

4. LÄHTÖTIEDOT

4.1 Selvitysalueen yleiskuvaus ja rajaus

Selvitysalue sijaitsee Luolajan kaupunginosan eteläpuolella noin 4 km Hämeenlinnan keskustasta lounaaseen. Alueen itäpuolella on Hattelmalanjärven luonnonsuojelualue. Selvitysalue rajoittuu idässä Aleksis Kiven katuun, etelässä Turun valtatiehen, lännessä peltoalueeseen ja pohjoisessa Luolajan pientaloalueeseen (kuva 2).

Alueella on voimassa Sampo-Alajärven yleiskaava, jossa selvitysalue on osoitettu MY-merkinnällä. Merkintä tarkoittaa maa- ja metsätalousvaltaista aluetta, jolla on erityisiä ympäristöarvoja. Selvitysalueelta on useita aikaisempia liito-oravahavaintoja (Metsänen 2005).

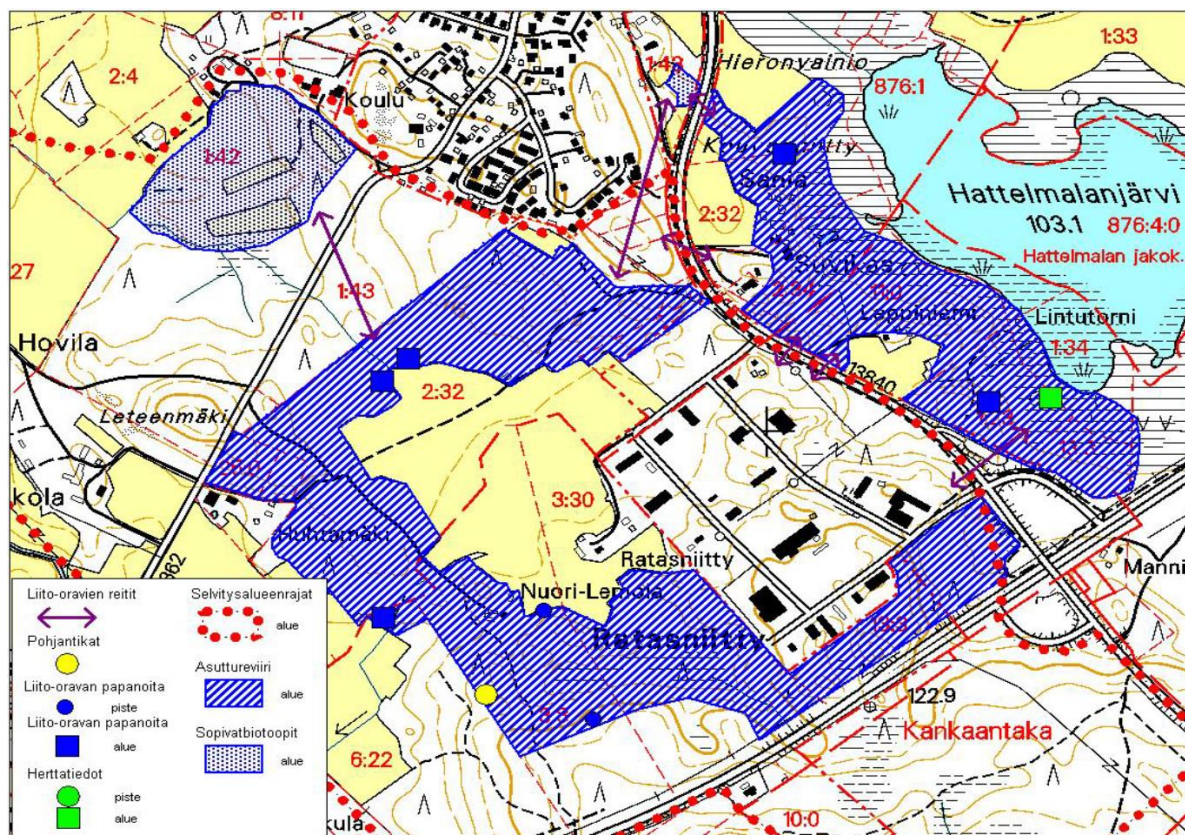

Kuva 2. Mustalla katkoviivalla on esitetty selvitysalueen raja.

4.2 Aikaisemmat selvitykset ja havainnot

Suunnittelualueelle on tehty vuonna 2005 liito-oravaselvitys (Metsänen), jossa liito-oravan jätöksiä havaittiin neljässä eri paikassa selvitysalueen eri puolilla. Lähes koko selvitysalueen tulkittiin olevan silloin liito-oravan reviiriä (kuva 3). Alueella tulkittiin olevan silloin ainakin kaksi ydinaluetta, joissa oli muuta reviiriä runsaammin haapaa. Ratasniityn aluetta pidettiin myös mahdollisena kulkuväylänä Hattelmalanjärven esiintymille.

Liito-oravan papanoita havaittiin v.2005 myös Nuori-Lemolan tilan mailla. Alueen eteläosassa on runsaasti lahopuita sekä pysty- että maapuina.

Kuva 3. Vuonna 2005 tehdyn liito-oravaselvityksen havainnot Ratasiityn alueelta (Metsänen 2005).

5. VUODEN 2016 LIITO-ORAVAINVENTOINNIN TULOKSET

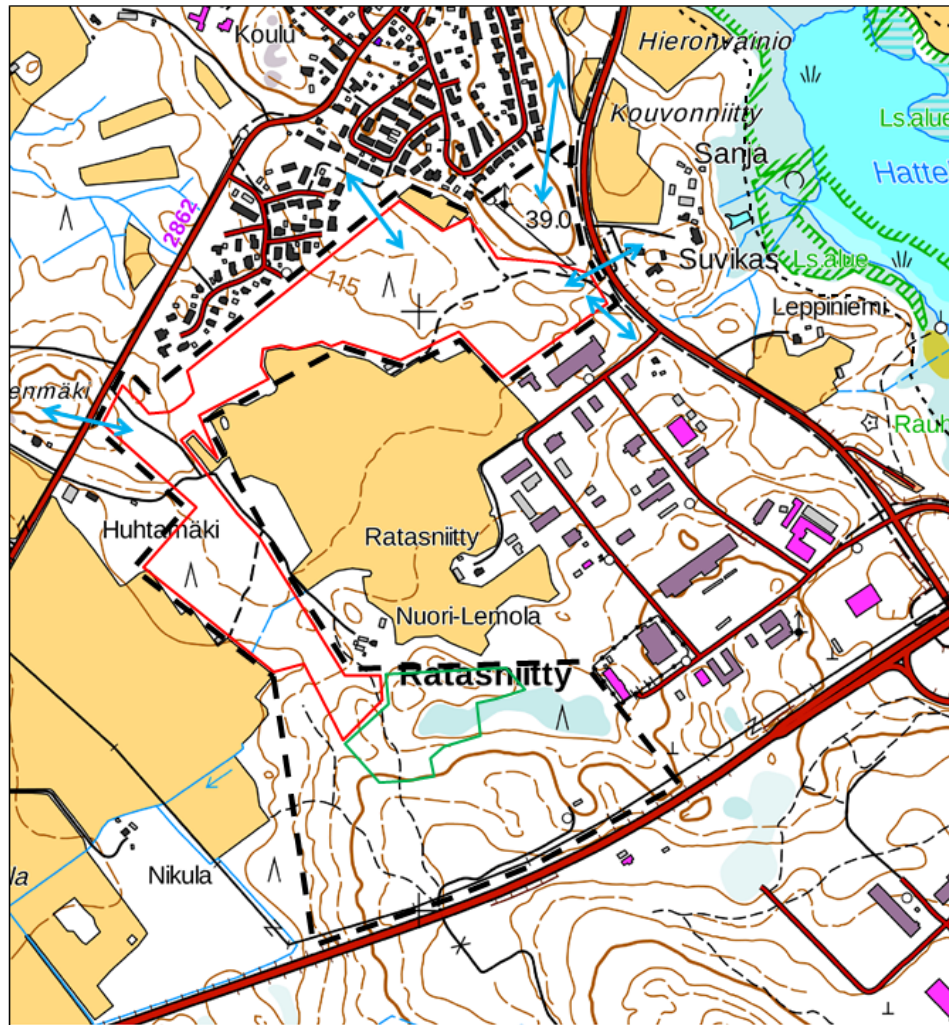
Vuoden 2016 liito-oravaselvitys tehtiin 18.4.2016. Ajankohta oli liito-oravaselvitykselle paras mahdollinen, sillä mahdolliset liito-oravan jätökset olivat hyvin havaittavissa eikä aluskasvillisuus puiden tyvillä ollut vielä kehittynyt peittäen näin mahdolliset liito-oravan papanat alleen. Koska selvitysalue oli pienehkö, niin liito-oraven jätöksiä voitiin etsiä kattavasti suurimpien kuusten ja haapojen tyviltä etenkin hyvin soveltuviksi katsotuilta metsäkuvioilta.

5.1 Liito-oravalle soveltuvat biotoopit

Selvitysalueen liito-oravalle soveltuvat alueet vastaavat pääosin aikaisemmassa selvityksessä soveltuviksi esitettyjä alueita (Metsänen 2005). Aiemmassa selvityksessä asutuksi reviiriksi tulkittu alueesta hieman pienempi alue tulkittiin olevan nyt liito-oravalle soveltuvaa (kuva 4). Tästä huolimatta suurin osa selvitysalueen pinta-alasta katsottiin olevan edelleen olevan soveltuvaa liito-oravan elinpiiriksi. Alue Nuori-Lemolasta pohjoiseen kohti Huhtamäkeä ja sieltä edelleen kohti Aleksis Kiven katua katsottiin olevan lähes kokonaan liito-oravan elinpiiriksi hyvin soveltuvaa. Etenkin Nuori-Lemolan ja Huhtamäen välisellä alueella kasvaa yleisesti hyvin suuria haapoja, joista ainakin kaksi oli kolohaapoja. Lisäksi muulla osalla aluetta havaittiin kolme kolokoivua, kolme kolohaapaa ja yksi oravan risupesä. Hyvin soveltuvaksi tulkittu alueella kasvaa lähes kauttaaltaan hyvin järeitä kuusia sekä sekapuustona vanhaa koivua, mäntyä ja haapaa (kuvat 5 ja 6). Järeää haapaa on siellä täällä myös ryhminä. Hyvin soveltuvaksi tulkittu

alue on melko luonnontilaisen kaltaista eikä alueella ole tehty aktiivisia metsänhoitotoita pitkään aikaan.

Ratasniityn pellon eteläpuolella oleva alue tulkittiin puolestaan liito-oravalle soveltuvaksi. Alueen metsä on hieman nuorempaa ja käsitellympää, mutta tältäkin alueelta löytyy järeäköjä kuusia sekä haapoja ja haaparyhmiä (kuva 7). Tällä alueella havaittiin lisäksi yksi kolohaapa ja kaksi oravan risupesää. Metsäalue tästä etelään kohti Turun Valtatietä ja itään kohti Varastokatua tulkittiin liito-oravan elinpiiriksi soveltumattomaksi, sillä alueen metsät muodostuvat nuorista taimikoista, männiköistä ja liito-oraville liian avoimista ja hoidetuista alueista.

Kartoitusalueet

0 0,1 0,2 0,4 0,6 0,8 km

- hyvin soveltuva elinympäristö
- soveltuva elinympäristö
- ↔ kulkuyhteys

Kuva 4. Liito-oraville soveltuviksi tai hyvin soveltuviksi tulkitut alueet. Sinisillä nuolilla on kuvattu toimivimmat kulkuyhteydet.

Kuva 5. Järeää kuusikkoa lähellä Huhtamäkeä.

Kuva 6. Vanhaa sekametsää Ratasniityn pellon ja Luolajantien välisellä alueella.

Kuva 7. Liito-oravalle soveltuvaksi tulkittua kuusivaltaista sekametsää Nuori-Lemolan kaakkoispuolella.

5.2 Papanahavainnot ja lisääntymis- ja levähdyspaikat

Vuonna 2016 tehdyssä liito-oravaselvityksessä ei havaittu selvitysalueella liito-oravan jätöksiä. Myöskään liito-oravan lisääntymis- ja levähdyspaikkoja ei havaittu. Lisääntymis- tai levähdyspaikaksi määritellään liito-oravan lisääntymiseen käyttämä puu ja sen välittömässä läheisyydessä sijaitsevat liito-oravan suojapuinaan ja ruokailuun käyttämät puut.

5.3 Lähimmät tiedossa olevat liito-oravan havaintopaikat

Maastokäynnin yhteydessä tarkastettiin kolme aikaisempaa liito-oravahavaintopaikkaa ja niiden lähiympäristöä Hattelmalanjärven Natura 2000-alueelta (FI0310007) ja sen läheltä. Havaintopaikat ovat noin 200, 500 ja 650 metrin etäisyydellä (kuva 3) selvitysalueen itärajasta. 18.4.2016 tehdyllä maastokäynnillä näillä alueilla ei havaittu liito-oravan jätöksiä. Aluetta ei kuitenkaan inventoitu täysin kattavasti.

5.4 Liito-oravien kulkureitit

Merkittävimmät kulkureitit selvitysalueelle kulkevat koilliseen Aleksis Kiven kadun yli kohti Hattelmalanjärveä (kuva 4) sekä pohjoiseen Aleksis Kiven kadun ja Varstien välistä kapeahkoa metsää pitkin. Aleksis Kiven kadun ylitys on lyhimmillään arviolta noin 25 metriä, tienreunusuusto korkeudeltaan taas noin 15–20-metristä. Kulkuyhteyden Ratasniityn ja Hattelmalanjärven välillä voidaan näiden perusteella arvioida olevan hyvä. Aleksis Kiven kadun yli on kulkuyhteys myös noin 300–400 metriä pohjoisempaa Kouvonniityn kohdalla. Lisäksi pohjoisen suuntaan Luolajantien yli on kaksi muuta kulkuyhteyttä, mutta ne lienevät jonkin verran heikompia johtuen nuorehkosta ja lyhyehköstä (Peltolantien länsipuolinen yhteys) tai harvahkosta (Huhtamäen pohjoispuolinen yhteys) puustosta. Kulkuyhteys on olemassa myös selvitysalueen koilliskulmasta Teollisuuskadun yli Asentajantien ja Aleksis Kiven kadun välistä

puustoista aluetta pitkin. Sen sijaan etelään Turun Valtatien yli ei todennäköisesti ole lainkaan kulkuyhteyttä, sillä tiealue sen vieressä menevän sähkönsiirtolinjan kanssa muodostavat noin 60–70-metriä leveän avoimen alueen (kuva 8). Tämän lisäksi tienvarsipuusto on pääosin lyhyttä, vain noin 10–15-metristä. Lounaaseen Turun Valtatien suuntaisesti kulkuyhteys on heikko, koska sillä suunnalla on nuoria taimikoita. Lisäksi vastaan tulee käännöksen tekevä sähkönsiirtoja, jota ympäröi lyhytkasvuinen taimikko.

Kuva 8. Turun Valtatie ja sen viereinen sähkönsiirtolinja muodostavat leveän avoimen alueen.

5.5 Ratasniityn ja Hattelmalanjärven välinen merkitys liito-oraville

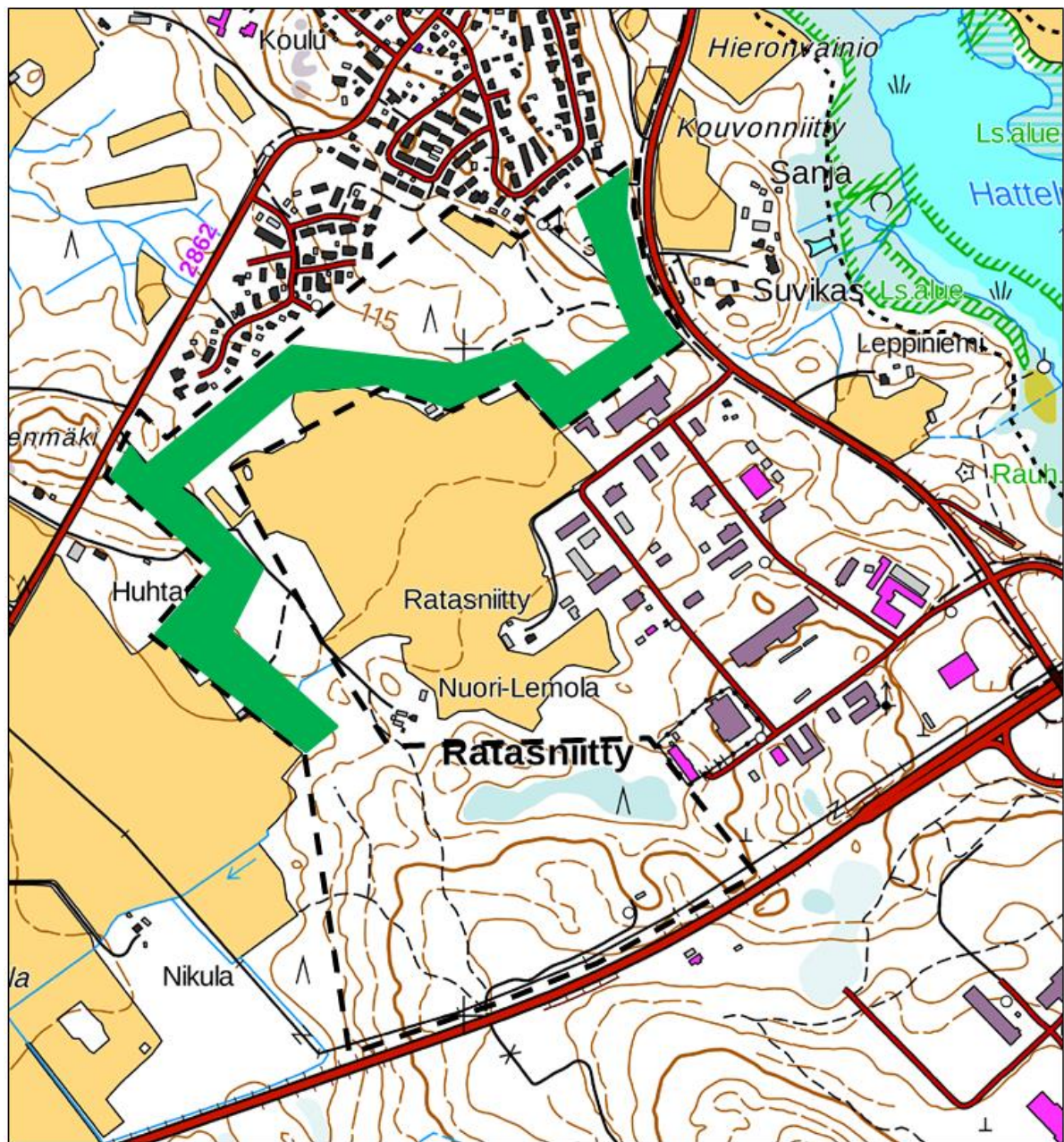
Kummallakaan alueella ei havaittu liito-oravan jätöksiä 18.4.2016 tehdyllä maastokäynnillä. Tämä vaikeuttaa näiden kahden aiemman elinpiirin merkityksen vertailua. Molemmat alueet tulkittiin suurelta osin soveltuvan liito-oravan elinympäristöiksi, sillä molemmilla alueilla on mm. runsaasti järeää kuusta, vanhoja suuria haapoja, sekapuustoisuutta, erirakenteisuutta ja uudistusiän ylittänyttä metsää. Pinta-alallisesti Ratasniityn selvitysalue on suurempi, sillä siellä tulkittiin olevan soveltuvaa tai hyvin soveltuvaa aluetta yhteensä yli 20 hehtaaria. Hattelmalanjärven alueella Aleksis Kiven kadun itäpuolella vastaava alue on noin 10 hehtaaria. Koska liito-oravanaaraan elinpiiri on kooltaan yleensä keskimäärin noin 4-10 hehtaaria ja koiraan keskimäärin noin 60 hehtaaria, on aiemmissa liito-oravaesiintymissä Aleksis Kiven kadun molemmin puolin ollut todennäköisesti kyse yhtenäisestä esiintymästä, jossa on tapahtunut liito-oravien siirtymistä alueelta toiselle. Jos Ratasniityn ja Hattelmalanjärven muodostuisi tai palautuisi liito-oravanesiintymä, niin liito-oravat käyttäisivät todennäköisesti molempia alueita elinpiirinään edellyttäen, että kulkuyhteys säilyisi hyvänä Aleksis Kiven kadun yli. On myös huomioitava, että liito-oravareviireille on melko tyypillistä se, että ne saattavat tiettyinä vuosina olla asumattomia.

6. SUOSITUKSET KAAVOITUSTA VARTEN

Suurin osa Ratasniityn selvitysalueesta on liito-oravalle soveltuvaa vanhaa, myös sekapuustoa sisältävää kuusimetsää. Lisäksi alueella on väljää, kuusivaltaista mutta nuorempaa liito-oravalle soveltuvaa metsää ja ruokailupuiksi soveltuvia haapoja ja haaparyhmiä. Havaintoja liito-oravan esiintymisestä tai elinympäristöistä ei kuitenkaan tehty. Ratasniityn metsäalue on kuitenkin laajalti edustavaa ja iäkkään, yhtenäisen kuusivaltaisen sekametsän huomioiminen ja säilyttäminen haaparyhmineen on kaavoituksessa ja maankäytössä suositeltavaa. Alueella havaittiin myös aktiivisessa käytössä olevia polkuverkostoja, joten alueen virkistyskäytönkin kannalta edustavimpien metsäalueiden säilyttäminen on perusteltua.

Maastoselvityksen perusteella Ratasniityn edustavimmille alueille suositellaan kaavamerkinnäksi MY (kuva 9). MY-merkinnällä osoitettu alue sisältää edustavimmat osat Ratasniityn vanhan metsän alueesta. Lisäksi MY-merkitty alue sisältää suurimman osan alueista, joilla v. 2005 liito-oravaselvityksessä havaittiin eniten liito-oravan jätöksiä. MY-merkitty alue myös mahdollistaa yhtenäiset kulkuyhteydet Luolajantien yli luoteeseen sekä erityisesti Aleksis Kiven kadun yli kohti Hattelmalanjärveä. Näiden lisäksi MY-merkintä mahdollistaa kulkuyhteydet myös pohjoiseen kohti Käpypolkua ja lounaaseen teollisuuskadun yli. MY-merkintä tarkoittaa liito-oravan kannalta sitä, että elinpiiri kulkuyhteyksineen on huomioitava metsänkäsittelytoimenpiteissä. Näin ollen esimerkiksi avohakkuu ei ole MY-alueella sallittua ja kulkuyhteydet tulisi säilyttää riittävän puustoisina. Myös kolopuiden ja haapojen säästäminen metsänhoitotoissa on tärkeää.

Maastokäynnillä tehdyn arvion perusteella noin 40–45 hehtaarin kokoisesta Ratasniityn selvitysalueesta lähes 20 hehtaaria olisi mahdollisesti vapaaehtoiseen metsiensuojeluohjelma METSO:n kohteeksi soveltuvaa, monimuotoisuuden kannalta merkittävää elinympäristöä. METSO-ohjelman kautta voidaan suojella joko määräaikaaisesti tai pysyvästi tai metsäkohteen voi myös myydä valtiolle suojelualueeksi. Päätöksen kohteen soveltuvuudesta METSO-ohjelmaan tekee metsänomistajan tarjouksen pohjalta joko Metsäkeskus tai alueellinen ELY-keskus.

--- kartoitusalueet

0 0,1 0,2 0,4 0,6 0,8 km

MY-alue

Kuva 9. Ehdotus kaavaan MY-merkinnällä rajattavasta alueesta.

7. LÄHTEET

Hanski, I.K. ym. 2006: Liito-oravan (*Pteromys volans*) Suomen kannan koon arviointi. Loppuraportti. 34 s.

Liukko, U-M., Henttonen, H., Hanski, I. K., Kauhala, K., Kojola, I., Kyheröinen, E-M. & Pitkänen, J. 2016: Suomen nisäkkäiden uhanalaisuus 2015 – The 2015 Red List of Finnish Mammal Species. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. 34 s.

Metsänen, T. 2005: Hämeenlinnan kaupungin liito-oravaselvitys.